

การวิเคราะห์สภาพเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1*

An Analysis of the condition of disadvantaged children in the lower northern region 1

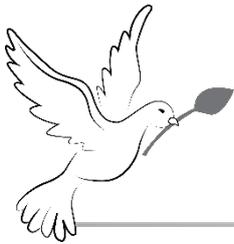
¹สุทธิศักดิ์ เพ็ชรผึ้ง และปานุวัฒน์ ภักดีวงศ์

¹Suthisak Pedphing and Panuwat Pakdeewong

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: chekuvara@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคการวิจัย โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากการคัดเลือกแบบเจาะจง จากผู้นำชุมชนที่และ ครู กศน. จำนวน 75 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล จัดทำการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่มตามพื้นที่อำเภอละ 15 คน เป็นผู้นำชุมชน 10 คน และครู กศน. ตำบล 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยรวบรวมประเด็นที่สำคัญและข้อสรุป และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เป็นการวิเคราะห์ ตรวจสอบ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูลด้านสภาพเด็กด้อยโอกาส และความร่วมมือช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้จัดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ขณะสนทนากลุ่มไว้ และประเมินข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพของเด็กด้อยโอกาสเกิดจากปัญหาที่ส่งผลให้เกิดความด้อยโอกาสจากปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็ก ปัญหาด้านสุขภาพและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ระดับรายได้ของผู้ปกครองเป็นสาเหตุของความด้อยโอกาส แต่นโยบายของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับสภาพเด็กและครอบครัว บริบทสังคม สิ่งแวดล้อมทางสังคมส่งผลกระทบทำให้เด็กเป็นเด็กด้อยโอกาส

คำสำคัญ: การวิเคราะห์; สภาพเด็กด้อยโอกาส; ภาคเหนือตอนล่าง 1

* Received March 20, 2020; Revised May 17, 2020; Accepted June 14, 2020

Abstract

The purpose of this research was to analyze the state of disadvantage child on the lower north of Thailand region 1. Qualitative research was deployed as research methodology and documentary research and focus group discussion as research techniques for data collection, selecting data providers from specific selection from 75 community leaders and non-formal education teachers who provided information. Conducted a focus group discussion interview by area 15 persons, 10 community leaders and 5 sub-district teachers, using semi-structured interviews as a tool for data collection. To bring the content analysis by collecting important issues and conclusions and presented in an analytic induction style. Which is the interpretation and conclusion of concrete data or visible phenomena Is an analysis and review of the information obtained from group discussions To be information about the condition of underprivileged children And cooperation to help disadvantaged children in the area In which the researcher recorded important issues While the group conversation And evaluated the data by 9 experts

The result of study was found: the state of disadvantage children caused by family problems, economic problems, behavioral problems, health problems and the level of education of their parents that be the cause of disadvantages. But, the incomppliance government policies that reliance to the child and their families, Social context and social environment were the main impact for the child that push them to be disadvantage children.

Keywords: Analysis; disadvantage; Lower North 1

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรทางมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งเห็นได้จากการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนพร้อมทั้งการสร้างโอกาสและความเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการลดความเหลื่อมล้ำและการพัฒนาประเทศ แต่สภาพสังคมปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้สร้างความเหลื่อมล้ำและความแตกต่างทางสังคม จนเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสังคมที่มีผลมาจากความเหลื่อมล้ำต่อการเข้าถึงโอกาสของการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ มากมาย อาทิ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาความยากจน และปัญหาครอบครัว ผลกระทบดังกล่าวได้ทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม หรือมีสภาพของความไม่พร้อมที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาและถูกทำให้เป็น “เด็กด้อยโอกาส” ที่มีสภาพของความไม่พร้อมต่อการเข้าถึงระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและถูกทำให้เป็น “เด็กด้อยโอกาส” ที่มีสภาพของความไม่พร้อมต่อการเข้าถึงระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและถูกทำให้เป็น “เด็กด้อยโอกาส” ที่มีสภาพของความไม่พร้อมต่อการเข้าถึงระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา บังคับและหรือไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับผู้อื่น มีผลต่อคุณภาพประชากรและตลาดแรงงาน เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางสังคมได้กลายเป็นแรงงานที่ทักษะฝีมือแรงงานต่ำและทำให้ประเทศสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าจากคนกลุ่มนี้ (Chaloemwong, 2017)

สภาพปัจจุบัน ของสถานการณ์เด็กด้อยโอกาสในสังคมไทย จากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2018) ได้กล่าวถึงรายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในระดับภาคของประเทศไทยที่มีผลต่อสภาพความไม่พร้อมของเด็กด้อยโอกาสต่อการเข้าสู่ระบบการศึกษาจากการได้รับโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น จนทำให้กลายเป็น “เด็กด้อยโอกาส” และมีความสัมพันธ์ต่อจำนวนเด็กที่ต้องออกจากระบบการศึกษาหรือไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา เนื่องจากสถิติข้อมูลปรากฏให้เห็นว่ามีเด็กที่ไม่สามารถศึกษาต่อจนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาบังคับเฉลี่ยถึงร้อยละ 20 ของประชากรวัยเรียน โดยจำแนกเป็นสถิติข้อมูลการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีร้อยละ 88.3 และได้ลดลงในระดับมัธยมศึกษาเหลือร้อยละ 68.2 และสถิติเหล่านี้มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กด้อยโอกาสที่มีอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันจากข้อมูลที่พบว่ามีจำนวนถึง 3.7 ล้านคน (OBEC, 2019) ซึ่งจากจำนวนเด็กด้อยโอกาสที่พบมากที่สุดเป็นเด็กด้อยโอกาสจากสาเหตุของความยากจน จำนวนถึงร้อยละ 95 จากจำนวนเด็กด้อยโอกาสที่พบทั้งหมด ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการเพิ่มจำนวนของเด็กด้อยโอกาสที่ปรากฏในสังคม เนื่องจากนโยบายด้านการจัดสวัสดิการและด้านสังคมที่ยังไม่สามารถทำให้ประชากรบางส่วนได้รับความช่วยเหลือจากรัฐได้อย่างเต็มที่ พร้อมกับการพัฒนาตามกระแสของทุนนิยมที่เน้นการสร้างกลไกทางการตลาดจากการแบ่งงานกันทำเพื่อให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแบบแข่งขันเสรี (Smith, 1976) ทำให้การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนที่ไม่พร้อมถูกจำกัดจากการกำหนดรายได้ที่มาจากขาดความรู้และทักษะฝีมือแรงงานจนส่งผลให้มีช่องว่างทางโครงสร้างสังคมสูง (class structure) และมีความแตกต่างในคุณภาพชีวิตของคนในสังคมในปัจจุบันที่ส่งต่อถึงผลกระทบของโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กและเยาวชนที่มาจากรอบครัวยากจน (Marx, 1848)

สภาพปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 ที่มีผลต่อการเพิ่มจำนวนของเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 สะท้อนให้เห็นจากการเก็บข้อมูลทางสถิติดัชนีความก้าวหน้าของคน ในปี 2560 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (Office of Database Development and Social Indicators, 2017) พบว่า ดัชนีความก้าวหน้าด้านชีวิตการทำงานและการศึกษาต่ำที่สุดในประเทศไทยจำนวน ๒ จังหวัด คือ ดัชนีความก้าวหน้าด้านชีวิตการทำงานน้อยที่สุดของประเทศ คือ จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดตากมีดัชนีความก้าวหน้าด้านการศึกษาต่ำที่สุดของประเทศและยังมีปัญหาเด็กด้อยโอกาสที่เกิดจากความยากจน จำนวน 468,404 คน มากที่สุด รองลงมาคือเด็กกำพร้ามีจำนวน 860 คน และเด็กที่เป็นชนกลุ่มน้อย จำนวน 422 คน จากจำนวนเด็กด้อยโอกาสรวมทั้งสิ้น 471,924 คน และในอีกด้านของความสัมพันธ์ของอัตราการว่างงานที่มีผลต่อความด้อยโอกาส (Office of Non-Formal and Informal Education, 2019)

ดังที่กล่าวมา จึงทำให้เห็นได้ว่ายังมีช่องว่างของการไปไม่ถึงเป้าหมายตามความคาดหวังจากนโยบาย ของรัฐและกรอบกฎหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากเกิดความด้อยโอกาสของเด็กบางส่วนในสังคมที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ ตามเป้าหมายของการพัฒนา “คน” ที่สามารถสร้างคุณค่าและยกระดับคุณภาพชีวิตจากการศึกษาจนสามารถก้าวไป สู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วตามความคาดหวังที่กำหนดไว้ของนโยบายรัฐ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาสภาพและวิเคราะห์สาเหตุของเด็กด้อยโอกาสที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลของการสร้างโอกาสทางการศึกษา และการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความขาดแคลนที่มีมาจากปัจจัยแวดล้อมรอบตัวเด็ก อันเนื่องมาจากของผลกระทบความเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านในสังคมก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมทำให้ประชากรบางส่วนได้เข้าสู่วงจรของความ “โง่ จน เจ็บ” ที่มีผลทำให้เป็นผู้ยากจนและมีรายได้น้อย อันส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่อยู่ในระดับต่ำจนไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและระบบสาธารณสุขที่ดีได้ (Jarathaphatroj, 2017)

การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลสาเหตุและความสัมพันธ์ที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างสภาพเด็กด้อยโอกาสกับสภาพบริบทสังคมในพื้นที่ที่มีจุดแข็งในด้านของประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่กลับมีดัชนีความก้าวหน้าต่ำที่สุดของประเทศ ย่อมส่งผลดีและสร้างผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายการเข้าถึงระบบการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 จากการใช้ข้อมูลนำมาออกแบบระบบการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการศึกษาที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาสในสังคมปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) จากการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการวิจัยเอกสาร และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลโดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาสังเคราะห์ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อศึกษาผลการวิจัยในประเด็น 1) สภาพของเด็กด้อยโอกาสด้านการศึกษา พฤติกรรม ครอบครัวและด้านสุขภาพ 2) การสนับสนุนการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้นำชุมชนและครูในสังกัดของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดจากอำเภอละ 5 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงโดยการร่วมคัดกรองผู้ให้ข้อมูลจากการประสานกับปลัดอำเภอในพื้นที่และผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำอำเภอ จำนวนอำเภอละ 15 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยของผู้วิจัย

โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการฝ่ายปกครอง หรือ อาสาสมัครที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ อาทิ อสม. อพม. หรือ อปพร. ในชุมชน

2) ครู กศน. ตำบลที่ทำหน้าที่ในการสำรวจ ค้นหา เด็กด้อยโอกาสจากการเก็บข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประเด็นในการวิจัย

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาส

2) ศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์และดำเนินการสร้างแบบประเด็นในการสัมภาษณ์

3) นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความตรง (Content Validity) ของแบบสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ ใช้เกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) เป็นผู้ที่ทำงานและมีประสบการณ์งานด้านการศึกษาหรือด้านสังคม ไม่น้อยกว่า 10 ปี

2) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก

3) เป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาสภาพเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความวิจัย บทความทางวิชาการนำมาสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชนและครู กศน.

ตำบล เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อมูลการนำเสนอแนวทาง และประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ในด้านความร่วมมือส่งเสริม สนับสนุนเด็กด้อยโอกาสในชุมชน

2) การถอดความการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสของผู้นำชุมชน โดยการนำเสนอและการวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิควิธีการ Card & Chart และสรุปเป็นตาราง นำมาตรวจสอบความถูกต้องของการถอดความและศึกษาทำความเข้าใจเพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยส่งกลับไปให้ ผู้เข้าร่วมสนทนาตรวจสอบว่าข้อมูลถูกต้องครบตรงตามประเด็นหรือไม่ หรือต้องเพิ่มเติมส่วนใด และวิเคราะห์ประเด็นสำคัญแล้วเขียนเชิงพรรณนา (Analytic Induction)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1) แบบบันทึกเอกสาร แบบบันทึกเสียง และแบบบันทึกวิดีโอ
2) แบบสัมภาษณ์ ในการทำประเด็นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นขอบเขตของการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดของการวิจัย และปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ดังนี้

2.1) สภาพเด็กด้อยโอกาสและเป้าหมายของการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ด้านสภาพบุคคลเด็กด้อยโอกาส ครอบครัว การจัดการศึกษา และความร่วมมือในชุมชน

2.2) สิ่งปฏิบัติได้จริงในการช่วยเหลือ

2.3) ปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินการช่วยเหลือ

2.4) ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส

2.5) บทเรียน และประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ

3) แบบบันทึกหลักฐานร่องรอย ได้แก่ แก่กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกวิดีโอ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยตัวของผู้นักวิจัยเอง และโดยรวบรวมประเด็นที่สำคัญและข้อสรุป และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เป็นการวิเคราะห์ ตรวจสอบ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูลด้านสภาพเด็กด้อยโอกาส และความร่วมมือช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้จัดบันทึกประเด็นสำคัญขณะสนทนากลุ่มไว้ และบันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถาม และใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในช่วงเวลาพักระหว่างจัดทำกรสนทนากลุ่มและจดประเด็นการให้ข้อมูลมาเปรียบเทียบกับกรสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง โดยการแปลความหมายข้อมูลโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปซึ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อมูลการบรรยาย(Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกตสัมภาษณ์ และจัดบันทึก ส่วนที่สองคือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 6 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation check) ใช้ตรวจสอบแหล่งที่มา ของข้อมูล โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเรื่องเวลา สถานที่ และสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเป็นภาพรวม หลังจากนั้นนำข้อมูลมารวมวิเคราะห์ ตีความหมายและอธิบายลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอข้อมูลให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความถูกต้องและความเป็นประโยชน์ของข้อมูล โดยใช้เทคนิควิธีการสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน โดยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ ใช้เกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

- 1) เป็นผู้ทำงานและมีประสบการณ์งานด้านการศึกษาหรือด้านสังคม ไม่น้อยกว่า 10 ปี
- 2) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก
- 3) เป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเอกสาร พบว่าข้อมูลสภาพเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความได้เปรียบของทุนทางเศรษฐกิจในประเทศไทยศึกษาเปรียบเทียบกับสภาพเด็กด้อยโอกาสทั่วโลก พบประเด็นสภาพเด็กด้อยโอกาสที่มีความสอดคล้องกับสภาพของเด็กด้อยโอกาสทั่วโลก คือมีสภาพเป็นเด็กยากจนมากที่สุด รองลงมาเป็นสภาพความด้อยโอกาสที่เกิดจากความพร้อมของครอบครัว อาทิ เป็นเด็กกำพร้าหรือเป็นเด็กถูกทอดทิ้ง สอดคล้องกับเด็กด้อยโอกาสที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย จากการมีสภาพของความด้อยโอกาสที่เกิดจากความยากจนเป็นจำนวน 5,572 คน เป็นเด็กกำพร้า 150 คนและเป็นเด็กถูกทอดทิ้ง 634 คนจากจำนวนเด็กด้อยโอกาส 7,356 คน (Equitable Education Fund, 2019)

ประเด็นสำคัญและมีความสอดคล้องกันด้านข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลจากผู้นำชุมชนและครู กศน.ตำบลในพื้นที่ที่มีความยากจนมากที่สุด พบว่าจากสภาพของความด้อยโอกาสยังมีความซ้ำซ้อนของปัญหาที่เป็นสาเหตุของความด้อยโอกาสรวมอยู่ในตัวบุคคลหลายๆ ด้าน อาทิ มีฐานะยากจน มีปัญหาด้านพฤติกรรมขาดการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำ มีปัญหาด้านครอบครัว มีปัญหาด้านสุขภาพ หรือความทุพพลภาพที่เกิดจากตัวเด็ก หรือแม้กระทั่งการเลี้ยงดูที่ถูกต้องของครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่มและผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพของเด็กด้อยโอกาสด้านสภาพเด็กด้อยโอกาสในช่วงอายุตั้งแต่ 2-21 ปีนำมาสรุปข้อมูลสภาพเด็กด้อยโอกาสตามสาเหตุที่มีผลต่อความเป็นเด็กด้อยโอกาสแต่ละอำเภอและใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulate) ซึ่งพิจารณาการตรวจสอบข้อมูลจากความแตกต่างในด้านสถานที่เวลาและผู้ให้ข้อมูลและใช้การเปรียบเทียบจากการเก็บข้อมูลและนำมา

ตรวจสอบด้านสถานที่เวลาและผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ข้อมูลยังมีความสอดคล้องกันหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในข้อสรุป พบว่ามีผลการสรุปข้อมูลสภาพเด็กด้อยโอกาสดังต่อไปนี้

1) สภาพเด็กด้อยโอกาส

1.1) สภาพเด็กด้อยโอกาสที่เกิดจากปัญหาด้านการเลี้ยงดูจากครอบครัว ที่ส่งผลต่อเด็กด้อยโอกาส เนื่องจากมีพฤติกรรมเกเรและไม่สนใจต่อการศึกษา เกิดจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่ครอบครัวมีระดับการศึกษาในระดับต่ำ ทำให้ผู้ปกครองมีพฤติกรรมการตีเด็หรือยาเสพติดหรือติดการพนันในพื้นที่ ซึ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมการเล่นแบบให้กับเด็กในครอบครัว และทำให้มีการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเป็นไปอย่างขาดแคลนและไม่สนับสนุนโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐด้านสาธารณสุขหรือด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ นอกจากนั้นยังพบว่าทัศนคติของผู้ปกครองของเด็กด้อยโอกาสบางส่วนให้ความสำคัญต่อการมีรายได้ให้เพียงพอในชีวิตประจำวัน จึงมีการเลี้ยงดูและสร้างทัศนคติที่ให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงการศึกษาน้อย จึงสร้างทัศนคติไม่สนใจการศึกษาต่อของเด็กจนทำให้เป็นเด็กด้อยโอกาส สิ่งสำคัญอีกประการและพบมากที่สุดในพื้นที่ชนบท คือสภาพการเลี้ยงดูของครอบครัวที่ไม่พร้อมเนื่องมาจากอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้งจนผู้ปกครองต้องย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในต่างจังหวัดและส่งเงินมาเลี้ยงดูบุตร หรือบิดามารดาต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ทำให้ต้องทิ้งบุตรหลานของตนไว้กับปู่ย่า ตายาย ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นจากครอบครัวและไม่สนใจที่จะเข้าศึกษาต่อ จนทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต

1.2) สภาพความด้อยโอกาสจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบมากที่สุดของเด็กด้อยโอกาส ที่เกิดจากครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำที่และมีความสัมพันธ์ต่อระดับรายได้ของครอบครัว จนทำให้ไม่สามารถสนับสนุนการเข้าถึงบริการสาธารณสุขหรือการศึกษาที่มีคุณภาพ ถึงแม้จะมีนโยบายส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ภาระการดูแลครอบครัวในชีวิตประจำวันที่ยากลำบากจึงมีผลต่อการส่งเสริมโอกาสของการเข้าถึงคุณภาพของการศึกษา ทั้งในด้านของวัสดุ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ หรือเอกสารวิชาการทางการศึกษาที่สามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง อีกประการที่สำคัญของความด้อยโอกาสที่เกิดจากความยากจนที่ส่งผลต่อตัวเด็ก จนทำให้เป็นเด็กด้อยโอกาสคือการสนับสนุนให้เด็กรับจ้างเพื่อสร้างรายได้ของครอบครัวจนทำให้ขาดความเท่าเทียมในการเรียนรู้กว่าเด็กปกติทั่วไป เนื่องจากมีความกังวลต่อการสร้างรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

1.3) สภาพความด้อยโอกาสจากปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็ก เป็นผลมาจากสภาพของการเลี้ยงดูหรือการคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกเร จึงทำให้เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมเกเรจากการได้รับผลกระทบของสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ที่ทำให้เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดทางกฎหมายและมีทัศนคติที่ไม่สนใจการศึกษา จึงทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพชีวิต จากการศึกษา

1.4) สภาพความด้อยโอกาสปัญหาด้านสุขภาพ เกิดจากสภาพร่างกายที่ไม่พร้อมทำให้เกิดความด้อยโอกาสต่อการเข้าถึงบริการของรัฐ อาทิ เด็กพิการ เด็กพิเศษ เด็กพัฒนาการล่าช้า เด็กที่ติดเชื้อ HIV เป็นต้น ซึ่งเป็นผลของสภาพบุคคลที่ไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติ และสถานบริการของรัฐไม่สามารถรองรับ

ปัญหาสภาพบุคคลที่มีความแตกต่างได้ จึงไม่สามารถเข้าถึงบริการหรือมีความเท่าเทียมต่อการพัฒนาตนเองได้
เติมศักยภาพจนทำให้กลายเป็นเด็กด้อยโอกาส

1.5) สภาพความด้อยโอกาสจากปัญหาที่มีสาเหตุมากกว่า 1 โดยสภาพทั่วไปเป็นเด็กด้อยโอกาสเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความยากจน แต่เนื่องจากความยากจนเป็นสาเหตุหลักของความขาดแคลนการสนับสนุนการสร้างโอกาสและความเท่าเทียมหลายๆ ด้าน จึงทำให้พบว่าเด็กด้อยโอกาสที่เกิดจากความยากจนจะมีสาเหตุที่ซับซ้อน อาทิ เป็นเด็กด้อยโอกาสที่ยากจนและมีความพิการ หรือเป็นเด็กมีพฤติกรรมเกราะและยากจน หรือเป็นเด็กยากจนและติดเชื้อ HIV เป็นต้น

2) สาเหตุที่มีความส่งผลต่อความด้อยโอกาส

- (1) ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง
- (2) ระดับรายได้ของผู้ปกครอง
- (3) นโยบายของรัฐด้านการช่วยเหลือไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของเด็กด้อยโอกาส
- (4) สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของเด็กด้อยโอกาส

3) ข้อเสนอเชิงนโยบายการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส

(1) นโยบายการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสต้องกำหนดการบูรณาการข้อมูล เป้าหมายการช่วยเหลือ และวิธีการทำงานของหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน

(2) นโยบายการช่วยเหลือต้องสร้างความร่วมมือในพื้นที่ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

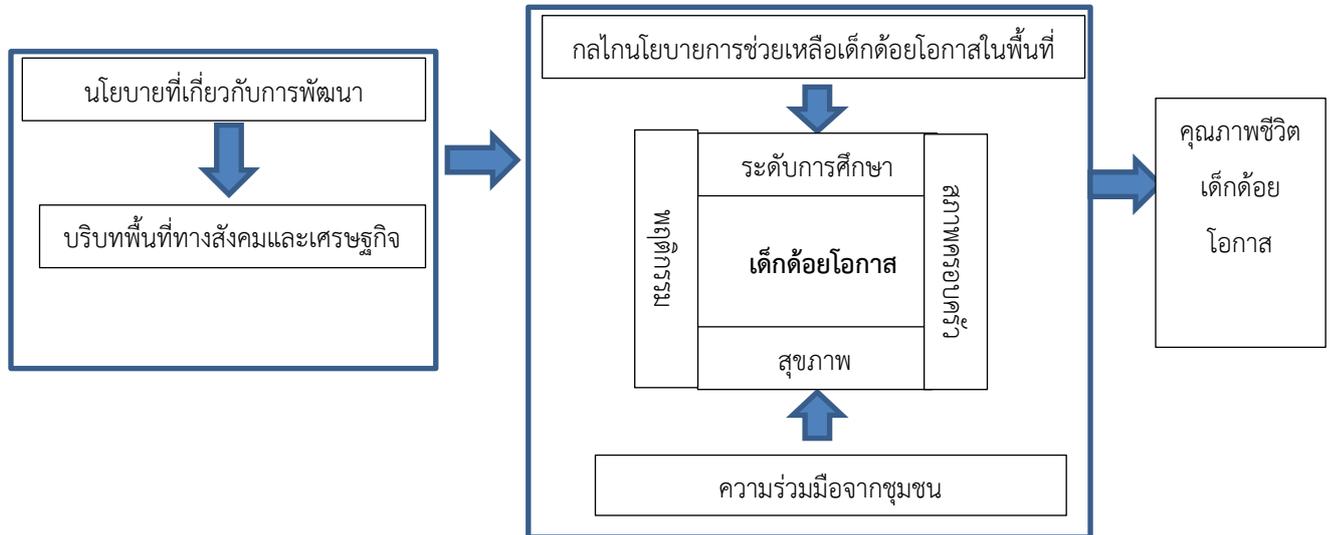
(3) นโยบายความร่วมมือจากสาขาวิชาชีพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสเป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อความสำเร็จของนโยบาย

(4) นโยบายความร่วมมือติดตามประเมินผลการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสเป็นวิธีการที่จะทำให้ได้รับการช่วยเหลือที่ถูกต้อง

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการลงพื้นที่สำรวจเยี่ยมบ้านเด็กด้อยโอกาส ร่วมกับครู กศน. ตำบล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการสรุปข้อมูล พบว่าไม่เพียงแต่เงื่อนไขของความยากจนที่ส่งผลต่อความด้อยโอกาส ซึ่งเป็นเพียงปัจจัยภายในของสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่มาจากระดับศึกษาหรือรายได้ของครอบครัวที่ส่งผลต่อความด้อยโอกาสที่ปรากฏในสังคมเท่านั้น แต่การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ขาดการบูรณาการทำงานและประสานข้อมูลของหน่วยงานรัฐ เพื่อส่งต่อภารกิจทั้งด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อให้พ้นสภาพความขาดแคลนไปสู่การได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ดีหรือการเข้าถึงการศึกษาจนทำให้พ้นสภาพของความด้อยโอกาส ยังมีลักษณะการทำงานเฉพาะภารกิจที่ได้รับมอบหมายและขาดการประสานเชื่อมต่อการทำงาน จนทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความเพียงพอและสภาพความพร้อมที่มีต่อการเข้าถึงโอกาสได้ตรงตามความต้องการของบุคคลที่ขาดแคลนจากสภาพปัญหาที่ซับซ้อนให้เกิดความด้อยโอกาสได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์สภาพเด็กด้อยโอกาสในภาคเหนือตอนล่าง 1 โดยได้องค์ความรู้ใหม่ ในประเด็นนโยบายหรือความร่วมมือที่มีผลต่อสภาพของความด้อยโอกาสทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษามีโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกับผู้อื่นของเด็กด้อยโอกาสในภาคเหนือตอนล่าง 1

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพของเด็กด้อยโอกาส เกิดจากความขาดแคลนของการดำรงชีวิต เนื่องมาจากความพร้อมในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สุขภาพ พฤติกรรมหรือสังคมรอบตัวเด็ก จนความขาดแคลนดังกล่าวส่งผลให้เกิดความด้อยโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพจากรัฐ ซึ่งปัญหาที่พบส่วนใหญ่อยู่ในสภาพของครอบครัวยากจน ในกรณีเช่นว่านี้ Tantichoochawet (2016) ได้ทำการศึกษาสภาพของเด็กด้อยโอกาสที่มีผลจากสิ่งแวดล้อมและครอบครัว พบว่าเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษามีคุณลักษณะเชิงลึกที่มีปัญหาจากความสัมพันธ์ของครอบครัว จึงทำให้เห็นได้ชัดว่ามีความสอดคล้องกับประเด็นการศึกษาที่ผู้วิจัยพบว่าสภาพความด้อยโอกาสจากปัญหาด้านการเลี้ยงดูจากครอบครัวและเป็นปัจจัยแวดล้อมตัวเด็กที่มีผลต่อโอกาสทางการเข้าถึงการศึกษา

เนื่องจากปัญหาดังกล่าวนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษาแล้ว ยังมีผลกับการเรียนรู้ทางสังคม (Bandura, 1962) ซึ่งกำหนดพฤติกรรมและความคิดของเด็ก จากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ การนี้การแก้ปัญหาจากความด้อยโอกาสจึงมิใช่การแก้ปัญหาได้เพียงมิติด้านเดียวหรือด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงาน ซึ่งต่างมีภารกิจหน้าที่ตามนโยบายที่กำหนดมาบูรณาการการดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการลดความด้อยโอกาส และสร้างความพร้อมให้กับเด็กด้อยโอกาสก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อให้ได้รับการพัฒนาตนเองตามที่รัฐกำหนด

การนี้ ความสำเร็จที่มีต่อเป้าหมายของการลดช่องว่างที่ยังไปไม่ถึงเป้าหมายของการพัฒนา “คน” จึงอยู่ที่การบูรณาการของหน่วยงานราชการในพื้นที่จากการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่สามารถสร้างความ

พร้อมจากการ ช่วยเหลือ พี่นฟู เยียวยาเด็กด้อยโอกาสให้สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับสภาพและตรงตามความต้องการของเด็กด้อยโอกาสในลักษณะของการทำงานแบบองค์รวมจากความร่วมมือทุกภาคส่วน มิใช่เพียงด้านสังคมสงเคราะห์ หรือเพียงด้านการบริการทางการศึกษา และสิ่งที่สำคัญคือการศึกษายืดหยุ่นและเหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสจากการสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาจากความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน (Niyomves, 2020) ซึ่งประเด็นดังที่กล่าวมา จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญของความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนสนับสนุนการช่วยเหลือ และการเข้าถึงบริการของรัฐจากการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพของเด็กด้อยโอกาสที่เป็นอยู่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ระดับกระทรวงควรสร้างการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อกำหนดนโยบายการบูรณาการในระดับพื้นที่ในการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ให้ตรงตามสภาพและความต้องการจำเป็นโดยสร้างฐานข้อมูลที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้

1.2 ระดับพื้นที่ควรสร้างการช่วยเหลือโดยบูรณาการความร่วมมือตั้งแต่ระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เพื่อสร้างการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส และจัดทำวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสให้เกิดความพร้อมต่อการเข้าสู่ระบบการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำข้อมูลการวิเคราะห์สภาพเด็กด้อยโอกาสนำไปสร้างกลไกสนับสนุนการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กด้อยโอกาส

2.2 ควรนำข้อมูลการวิเคราะห์สภาพเด็กด้อยโอกาส มาสร้างการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำสำหรับเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1

References

Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *Report on the situation of poverty and income inequality at the regional level in Thailand*. Retrieved March 13, 2020, from https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=7787.

Office of Database Development and Social Indicators Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *Report on the situation of poverty and income*

- inequality at the regional level in Thailand*. Retrieved March 13, 2020, from https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=7787.
- Chaloemwong, Y. (2017). *What will the labor market be like next year? (Part 2): Education quality deteriorates Manpower quality is depressing No one can help?*. Retrieved March 13, 2020, from <https://tdri.or.th/2017/12/21-labor-market2-2018/>.
- OBEC. (2019). *Educational statistics Information Group Office of Basic Education Policy and Planning*. Retrieved March 13, 2020, from <https://data.bopp-obec.info/emis/index.php>.
- Smith, A. (1994). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Modern Library Edition, Random House*. New York: NY.
- Marx, K., & Engels, F. (1848) *The Communist Manifesto*. Retrieved March 13, 2020, from <https://www.hawaii.edu/powerkills/CIP.CHAP5.HTM>.
- Jaratphattharot, J. (2017). Demographic and social characteristics of people at risk of vicious circle "Stupid-poor-hurt ": Findings from the 2015 Health and Welfare Survey. *Journal of Health System Research*, 11(2), 195 - 204.
- Office of Non-Formal and Informal Education. (2019). Information for children outside the education system. Retrieved March 13, 2020, from <http://203.159.250.210/popmoeadmin/login/auth>.
- Tantichoochawet, P. (2016). *Educational guidelines for non-formal education: a case study of Tak province*. Dhurakij Pundit University.
- Bandura, A. (1962). Social Learning through Imitation. Retrieved February 20, 2020, from <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1963.pdf>.
- Niyomves, B. (2020). Roles of Non-formal and Informal Education Centers in Bangkok Metropolis in Enhancing Participation and Lifelong Learning Networking. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(2).
- Praditsin, C. (2016). A Political Economic Model of Policy Implementation. *Journal of Political Economy*, 2(1).
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. Retrieved February 20, 2020, from [http://edfa2402resources.yolasite.com/resources/Ecological Models Of Human Development.pdf](http://edfa2402resources.yolasite.com/resources/Ecological%20Models%20Of%20Human%20Development.pdf).